5. Concepte actual d’educació especial

El nou concepte d’educació especial apareix determinat en el model educatiu d’escola comprensiva i d’atenció en la diversitat que proposa la LOGSE.

5.1 Concepte d’educació especial en la LOGSE

La LOGSE planteja un model nou d'educació especial basat en el concepte de necessitats educatives especials. Deixa de banda el concepte anterior d'educació especial centrada en un tipus de persones i en els dèficits d'aquestes persones i, per això, ens ha de deixar de preocupar establir-ne categories. No obstant això, sí que hem d'establir les condicions que afecten el desenvolupament personal de l'alumnat i que justifiquen el proveïment de determinades ajudes o determinats serveis educatius concrets.

El canvi fonamental rau en el concepte de necessitats educatives especials, que parteix de la premissa que tots els alumnes necessiten al llarg de l'escolarització diverses ajudes pedagògiques de tipus personal, tècnic o material, a fi d'assegurar que aconsegueixen els objectius generals de l'educació i que, al llarg de l'escola obligatòria, trobarem alumnes que, per a assolir aquests objectius, necessiten de forma complementària un altre tipus d'ajudes pedagògiques i de serveis menys usuals (*Llibre blanc de la reforma del sistema educatiu*, capítol X).

Per educació especial entenem el conjunt d'ajudes i de recursos educatius que donen resposta, des de l'escola i dins el sistema escolar, a l'alumnat amb necessitats educatives especials. En alguns casos, aquest suport i aquests recursos es poden necessitar de forma permanent o continuada, en altres de forma temporal o transitòria, a fi d'optimitzar el procés de desenvolupament de l'alumnat que el necessita.

Aquesta nova concepció de l'educació especial basada en la normalització de serveis i en la integració escolar implica l'atenció educativa de l'alumnat amb necessitats educatives especials temporals o permanents que, fonamentalment, s'originen en la història educativa i escolar dels alumnes, en les condicions personals de sobredotació o en les condicions, igualment personals, de discapacitat sensorial, motriu o psíquica (Reial Decret de 28 d'abril de 1995, d'ordenació de l'educació amb necessitats educatives especials).

Una resposta adequada a les necessitats educatives especials exigeix disposar d'un projecte educatiu de centre, compartit per tota la comunitat educativa, que assumesca la diversitat tant en l'àmbit conceptual com en el metodològic i organitzatiu. Açò implica donar sentit a totes les actuacions i a tots els serveis que puguen necessitar els alumnes. Aquest objectiu es pot assolir si l'aula ordinària esdevé el referent bàsic i el tutor l'eix principal de la resposta educativa a l'alumnat amb necessitats educatives especials.

La responsabilitat no s'ha de desplaçar del tutor als diferents professionals, sinó que, per contra, aquests han de col·laborar amb el tutor, d'acord amb la proposta curricular, en un autèntic treball interdisciplinar. Els recursos necessaris per a aquesta acció educativa, proveïts en la quantitat suficient i amb la qualitat requerida en cada cas, són recursos de l'escola, que ha d'assegurar l'atenció singular a l'alumnat que la necessite.

- En el pla conceptual

L'educació especial com l'atenció educativa des del centre escolar i des de l'aula a l'alumnat amb necessitats educatives especials.

- En el pla organitzatiu

Millorar la qualitat de l'ensenyament de l'alumnat amb necessitats educatives especials, de manera que hi oferesca una sèrie de garanties:

- Formació i actualització del professorat que atén aquest alumnat.
- Proporcionar els mitjans, els recursos i els suports en els diversos projectes educatius de centre i en els projectes curriculars.
- Garantir l'escolarització d'aquest alumnat en centres infantils i de primària, de forma preferent, fins i tot.
- La no-existència de centres d'integració, de manera que tots els centres d'educació infantil i primària hauran d'escolaritzar aquest alumnat i rebran per a la seua atenció educativa tots els recursos personals i materials que requeresquen.
- L'atenció educativa al procés de desenvolupament de l'alumnat amb sobredotació intel·lectual.
- L'escolarització i l'atenció educativa a l'alumnat de l'educació secundària obligatòria i postobligatòria, mitjançant adaptacions curriculars adequades, amb la col·laboració dels departaments d'orientació i comissions de coordinació pedagògica dels centres escolars i la creació de programes de garantia social per a facilitar l'accés al món laboral de l'alumnat amb necessitats educatives especials permanents, que una vegada hagen acabat l'etapa obligatòria no puguen continuar el batxillerat.

RESUM DEL NOU I ACTUAL CONCEPTE D'EDUCACIÓ ESPECIAL

CONCEPTE D'EDUCACIÓ ESPECIAL	
BASAT EN:	
LES NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS	LES CONDICIONS EDUCATIVES
QUE AFECTEN: • EL DESENVOLUPAMENT PERSONAL DE L'ALUMNAT	*QUE JUSTIFIQUEN:* • LA PROVISIÓ DE SUPORT I SERVEIS EDUCATIUS. • QUE NECESSITARAN DE FORMA PERMANENT O TRANSITÒRIA. • PER A ACONSEGUIR ELS FINS GENERALS DE L'EDUCACIÓ OBLIGATÒRIA. • MITJANÇANT UNA RESPOSTA EDUCATIVA ADEQUADA.

La resposta adequada a les necessitats educatives especials de l'alumnat exigeix disposar d'un projecte educatiu compartit per tota la comunitat educativa que assumesca la diversitat, tant en l'aspecte conceptual com metodològic i organitzatiu; açò implica donar sentit a totes les actuacions i els serveis que pot precisar l'alumnat. Aquest objectiu es pot aconseguir si l'aula ordinària es converteix en el referente bàsic i el tutor en l'eix principal de la resposta educativa a l'alumnat amb NEE. No s'ha de desplaçar la responsabilitat del tutor als diferents professionals, sinó al contrari: aquests han de col·laborar amb el tutor d'acord amb la proposta curricular en un autèntic treball interdisciplinar.

Els recursos que necessita a aquesta acció educativa, proveïts en la quantitat suficient i amb la qualitat requerida en cada cas són recursos de l'escola, la qual ha d'assegurar l'atenció singular als que en precisen.

Una vegada determinat i exposat el nou concepte d'educació especial que proposa la LOGSE, analitzarem el model d'educació especial i les necessitats educatives especials en les diferents etapes educatives de la LOGSE. Hi utilitzarem el Document del Centre Nacional de Recursos per a l'Educació Especial (1990).

5.2 Necessitats educatives especials en l'educació infantil

Partirem d'unes consideracions generals fonamentals. Cal analitzar i conèixer les condicions en les quals es produeix el desenvolupament de l'alumnat, tant des del punt de vista personal, com en relació a l'entorn.

Quan un escolar arriba per primera vegada a una escola infantil, el seu desenvolupament cognitiu, social i afectiu i la seua identitat personal és molt diferent en funció de la seua història personal en interacció amb el mitjà familiar i social.

El model d'educació especial dissenyat té un caràcter preventiu i compensador de les necessitats educatives especials. Aquestes necessitats es manifesten mitjançant aquests objectius:

- Evitar que de forma primerenca es generen dificultats d'aprenentatge en alumnes en condicions de risc de caràcter personal, familiar i social.

- Oferir l'atenció educativa necessària a l'alumnat que presenta ja disfuncions i trastorns en el desenvolupament i evitar, d'aquesta manera, l'augment i majors conseqüències.

La mesura prioritària en aquesta etapa és detectar i valorar psicopedagògicament (art. 36.2 i 37.2 de la LOGSE) els alumnes, no amb la finalitat d'etiquetar-los, sinó de dur a terme una intervenció precoç, que evite que les dificultats i els trastorns en el desenvolupament augmenten en el període de 0 a 3 anys i de 3 a 6 anys.

5.2.1 Necessitats educatives més freqüents

Podem trobar les dificultats més habituals en l'alumnat en les possibilitats de percepció i interacció visual, auditiva i tàctil i en les relacions amb les persones i els objectes. Les discapacitats augmenten si no hi ha una intervenció precoç en els xiquets i les xiquetes amb deficiències visuals i auditives o en el cas de la paràlisi cerebral.

5.2.2 Inervenció en l'àmbit perceptiu i motor

Pel que fa a les dificultats i els trastorns en l'adquisició i el desenvolupament del llenguatge (que és molt important en l'etapa de 0 a6 anys, de manera transitòria, o de vegades permanent) poden aparèixer retards en la cronologia habitual d'adquisició de determinades funcions del llenguatge.

En gran part, el currículum de l'educació infantil assegura de forma preventiva aquesta adquisició, ja que la intervenció en el llenguatge és present en l'aula d'educació infantil. En situacions especials, ha de ser prioritari adquirir un llenguatge que permeta complir les mateixes funcions del llenguatge oral amb l'ús de llenguatges alternatius.

5.2.2.1 Intervenció en l'adquisició i la producció oral del llenguatge

Podem trobar dificultats en l'adquisició d'hàbits bàsics que són la base d'aprenentatges posteriors més complexos. Aquests aprenentatges i aquests hàbits han de proporcionar als xiquets i les xiquetes una major autonomia que suplesca en gran mesura la seua discapacitat.

5.2.2.1.1 Intervenció en hàbits bàsics de l'etapa

Pel que fa als trastorns en el desenvolupament emocional i socioafectiu de l'alumnat, els problemes de conducta, els comportaments i els sentiments d'aïllament i inseguretat en aquesta etapa educativa i la difícil adquisició de la identitat personal implica dissenyar en l'aula infantil l'ambient i el clima en què l'alumnat puga desenvolupar la seua autonomia, explorar les seues possibilitats i trobar seguretat, normes clares i límits a la seua conducta. Hem de crear un ambient en què se senta valorat, trobe suport als seus esforços i siga recompensat.

5.2.2.1.2 Intervenció per a facilitar un ambient adequat que possibilite el desenvolupament de la personalitat de l'alumnat quan es relaciona amb els iguals

Amb la finalitat de garantir l'atenció i la resposta educativa a les necessitats educatives especials s'ha de comptar amb la participació i la col·laboració dels pares en el procés educatiu dels fills (art. 37.4 de la LOGSE) i s'ha d'estar en tot moment assessorat pels equips interdisciplinaris del sector (art. 36.2 de la LOGSE).

5.2.3 Les necessitats educatives especials en l'educació primària

En l'etapa d'educació primària tenim tres grans finalitats: la socialització, l'autonomia d'acció en el medi i l'adquisició dels aprenentatges instrumentals bàsics. Aquest últim objectiu té

una gran rellevància, perquè és la base on s'assentaran aprenentatges posteriors i perquè constitueix els requisits per a una integració social i laboral posterior.

5.2.3.1 Necessitats educatives més freqüents

Cal tenir en compte els trastorns de comunicació que poden presentar alguns alumnes (alumnes amb sordesa profunda, autisme i problemes de comunicació associats a trastorns de conducta o alumnes procedents de contextos socioculturals deprimits i poc estimulants, que arriben a l'escola amb un bagatge lingüístic molt limitat i pobre en recursos comunicatius i que presenten retard en el llenguatge).

Els trastorns en la producció oral relacionats amb l'adquisició o la utilització dels camps lingüístics (fonològics, morfosintàctic i semàntic) són els trastorns d'articulació, ritme i retard més o menys greu del llenguatge. Podem distingir: trastorns del llenguatge produïts per deficiències sensorials auditives, per deficiències motores greus (disàrtria) o per lesions cerebrals greus (afàsia).

5.2.3.1.1 Intervenció educativa

És necessària la intervenció logopèdica de correcció i d'adquisició de totes les funcions del llenguatge, que és la base de tots els aprenentatges posteriors. Intervenció educativa en: la dislàlia, la disglòssia, disfèmia, retard simple, disfàsia, afàsia, disàrtria, deficiència mental, autisme, mutisme, deficiències auditives.

5.2.3.2 Les dificultats en l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura

Són dificultats que es presenten en la comprensió lectora, en la mecànica lectora i en l'expressió oral. Tot açò implica una simptomatologia pròpia d'una dislèxia audiolingüística o visioespacial.

5.2.3.2.1 Intervenció educativa de la dislèxia

Podem detectar dificultats en altres àrees com: adquisició de conceptes matemàtics bàsics i resolució de problemes. També hem d'estar atents davant disfuncions en l'autonomia personal, l'orientació, el desplaçament en el temps i en l'espai, els hàbits elementals d'higiene, salut i alimentació, l'autocontrol, la relació amb les persones i els trastorns de conducta i adaptació.

5.2.4 Intervenció psicopedagògica

Conclourem dient que el model d'educació especial proposat per la LOGSE reclama l'atenció educativa a l'alumnat amb necessitats educatives especials, atenció que s'ha de dur a terme en totes les etapes educatives, d'acord amb les característiques pròpies del desenvolupament en cadascuna de les etapes descrites i en el marc dels principis d'integració, normalització i sectorialització de serveis.

En l'educació infantil, l'atenció educativa s'ha de centrar en l'atenció primerenca i en la col·laboració i la coordinació amb altres institucions que treballen en aquest camp.

En l’educació primària i en l’ensenyament obligatori, l’alumnat amb necessitats educatives especials ha de tenir les mateixes oportunitats que la resta de l'alumnat per a desenvolupar i aconseguir els objectius generals de l’educació.